

INTERNACIONALNI
KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI
FESTIVAL

ORGANIZATOR

Gradski muzej Varaždin

STRUČNI VODITELJ PROGRAMA

Daša Suhić-Hižak, konzervatorica-restauratorica

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Miran Bojanić Morandini, ravnatelj

Elizabeta Igrec, viša kustosica

Petra Marincel, viša dokumentaristica

Petar Nevžala, konzervator-restaurator

Jelena Petković, muzejska pedagoginja

Marko Stančin, muzejski tehničar

INTERNACIONALNI
KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI
FESTIVAL

Gradski muzej Varaždin

14. - 16. 6. 2023.

KNJIGA SAŽETAKA

Autori su odgovorni za sadržaj svojih sažetaka

S A D R Ź A J

05	Uvodna riječ	
	Program	06
12	Sažeci izlaganja	
	Sažeci posterskih izlaganja	26
41	Sudionici	

*“Opominjem, Ikare, tebe,
Drž’ se sredine, ne leti visoko,
da krila ti sunce
Ne spali, nisko ne leti,
da voda ih ne bi pritegla”.*

**Publije Ovidije Nazon,
“Metamorfoze”**

Dragi kolege, prijatelji, uzvanici,

Po prvi puta u Gradskom muzeju Varaždin održava se IKAR FEST - internacionalni konzervatorsko-restauratorski stručni skup festivalskog tipa otvoren za javnost. Cilj ovakvog događanja, koje pomalo iskače iz okvira uobičajenih stručnih susreta, je upoznati publiku - kako djecu tako i odrasle, s profesijom konzervatora-restauratora o čijoj se ljepoti ne govori mnogo, dok eliksir dugovječnosti predmeta od kulturne, povijesne i umjetničke važnosti nerijetko ostaje skriven iza vrata dvorskih zidina.

Ikar, sin Dedala u priči iz grčke mitologije, podlegnuo je silini sunca i vode, oglušivši se na upozorenja svog oca da ne leti previsoko jer će toplina zlačane kugle otopiti vosak s njegovih krila. Pad je neizbježan, a morska pjena zaslužna za fatalni ishod.

U ovom slučaju, lik Ikara utjelovljuje kulturnu baštinu koja pod utjecajem negativnih faktora, sunčeve svjetlosti i vlage poprima sličnu konotaciju, a glas Dedalov poziv je na brigu o nasljeđu.

Zahvaljujem svim predavačima i sudionicima što su svojim odazivom uveličali ovaj trodnevni događaj i podržali ideju o inovativnom konceptu stručnih susreta, jer iskreno vjerujem da su edukacija i relaksacija idealna kombinacija!

Daša Suić Hižak,
konzervatorica-restauratorica u GMV-u
Predsjednica Organizacijskog odbora

PROGRAM

Gradski muzej Varaždin

Palača Herzer, Franjevački trg 10,
Multimedijaska dvorana

SRIJEDA, 14. 6. 2023.

09:00-10:00

Registracija sudionika
Postavljanje plakata u labirintu

10:00

Karlo Mrkša

Akademski glumac, HNK Varaždin

Otvaranje festivala uz glumački nastup
na temu „Ikar“

10:15-11:30

IZLAGANJA - I. BLOK

(15 min po izlaganju)

1 Lucija Močnik Ramovš

University of Ljubljana

Restoration of baroque paintings
Spring, Summer, Autumn and Winter

2 Majda Begić Jarić

Hrvatski restauratorski zavod

Predstavljanje interdisciplinarne
suradnje na projektu restauracije
suvremene umjetnosti na papiru
„Barson“, Victoria Vasarely

3 Jurica Milinković

Hrvatski restauratorski zavod

Konzervatorsko-restauratorski radovi
na slici „Satir i nimfe“

4 Maja Sučević Miklin

Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu

Kopije i rekonstrukcije u konzervatorsko-restauratorskoj struci

5 Velimir Mikac

Slobodna profesija

Integrirano šivanje kapitale i knjižnih
slogova

11:30-12:00

Stanka za kavu

12:00-12:45

Vodstvo kroz izložbu *Dobar tek!*
(grupa A)

12:15-13:00

Vodstvo kroz izložbu *Dobar tek!*
(grupa B)

12,00 – 13,00

FAKULTATIVNA PREZENTACIJA POSTERA

1 Alan Andreis

Crescat d.o.o.

Preventivna zaštita i novi proizvodi

2 Venija Bobnjarić-Vučković

Hrvatski restauratorski zavod,
Restauratorski odjel u Ludbregu

Nikolina Oštarijaš, Ljubo Gamulin

Klenovnik, župna crkva Presvetog
Trojstva, povijesni liturgijski tekstil –
preventivno konzerviranje i parcijalni
konzervatorsko-restauratorski
radovi

3 Vladan Desnica, Ana Božičević

Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu

Implementacija suvremenih 3D tehnologija
u obrazovnom procesu na području zaštite
kulturne baštine

4 Andrea Dugandžić

Arheološki muzej Istre

Redefinicija restaurirane posude

5 Lucia Emanuele, Tanja Dujaković, Mateo Miguel Kodrič Kesovia, Graziella Roselli, Giulia Bellesi, Simone Campanelli

Sveučilište u Dubrovniku

Korištenje prirodnih polisaharida
kao stabilizatora boje na papiru i
tekstilu

6 Sandra Juranić

Hrvatski restauratorski zavod

Iskustva prilikom restauriranja studija
krajolika autora Adolfa Waldingera

7 Albina Kržič

Samozaposlena u kulturi

Ko konzervator-restavrator umetniku
pripravi slikarsko podlogu

8 Dijana Nazor Čorda

Hrvatski restauratorski zavod

Vidljivi i nevidljivi retuši na slikama
u IR spektru iz Hrvatskog povijesnog
muzeja i Gradskog muzeja Varaždin

9 Petar Nevžala

Gradski muzej Varaždin

Puna kapa izazova

10 Elena Perković Gjurašin

Hrvatski restauratorski zavod

Konzerviranje i restauriranje keramičkih
uljanica iz antičke nekropole
u Osoru

11 Monika Petrović

Arheološki muzej Istre

Konzervatorsko-restauratorski
radovi na kvadratnoj staklenoj boci
– HYDRIJA

12 Marija Rajić

Gradski muzej Varaždin - vanjska
suradnica

Konzervatorsko-restauratorski zahvat
na vrtnoj skulpturi od terakote

13 Daniela Ratkajec

Hrvatski restauratorski zavod

Iskustva i saznanja u radu na
japanskim ukiyo-e drvorezima iz
Gradskog muzeja Varaždin

14 Marija Reberski

Samostalna djelatnost – Restauriranje
Reberski

Kameni pilovi iz Hrašćine

15 Sanja Serhatlić

Marta Kotlar, Joško Bogdanović

Sveučilište u Dubrovniku

Mali husarski štit - Tarča

16 Maja Sučević Miklin, Ana Marija Musić, Bernarda Božinović, Karla Borenić, Klara Kundich, Lara Cizel, Lucija Vukman

Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu

Kopije i rekonstrukcije u nastavi Odsjeka za konzerviranje i restauriranje umjetnina u Zagrebu

17 Mihael Štengl

Sveučilište u Dubrovniku

Rezbarenje dva nedostajuća putta s naslonjača iz privatne zbirke

18 Maša Vuković Biruš

Hrvatski restauratorski zavod

Lea Milančec

Artura, obrt za konzervaciju i restauraciju

Restauriranje nakon restauriranja željeznodobnih keramičkih posuda

13:00

Stanka za ručak

18:00-19:00

Razgled povijesne jezgre Varaždina uz vodstvo (sastanak ispred Grgura Ninskog)

19:00

Otvorenje izložbe „Restauratorski izlog“

Palača Sermage

21:00-22:00

Modna revija „Fashion Pests“

Trg Miljenka Stančića

**ČETVRTAK,
15. 6. 2023.**

9:30-11:00

IZLAGANJA – II. BLOK

(15 min po izlaganju)

1 Petar Nevžala

Gradski muzej Varaždin

Puna kapa izazova

2 Katarina Urem, Marina Lambaša

Muzej grada Šibenika

Samostan sv. Dominika – primjer suradnje Muzeja grada Šibenika i „Stanovi Jadran“

3 Jurij Soklič

dipl. arheolog

Prazgodovinske steklene ogrlice iz Dolenjske (Slovenija)

4 Igor Baksa

Umjetnička organizacija Dramska produkcija Kaleidoskop

Interdisciplinarna moć kazališta

5 Kristian Nakić

Prirodoslovno-matematički fakultet u Splitu

Od neživih pigmenata do živih boja

6 Alan Andreis

Crescat d.o.o.

Preventivna zaštita i novi proizvodi

11:00-11:15

Stanka za kavu

11:30-13:00

Vodstvo kroz izložbe „Mona Spiza“ i „Pigmentarium“

Stari grad

13:00-15:00

Stanka za ručak

15:00-16:15

IZLAGANJA – III. BLOK

(15 min po izlaganju)

1 Tamara Ukrainčik, Barbara Horvat Kavazović

Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu

Prikaz interdisciplinarnog pristupa na pokretnom inventaru crkve Sv. oca Nikolaja u Mikluševcima

2 Dijana Nazor Čorda

Hrvatski restauratorski zavod

Otkrivanje skrivenih podataka u slojevima umjetničkih slika - IR reflektografija

3 Slobodan Radić

Hrvatski restauratorski zavod

Svečani zastor „Preporod hrvatske književnosti i umjetnosti“ Vlahe Bukovca - stanje očuvanosti i pohrana

4 Marija Reberski

Samostalna djelatnost – Restauriranje Reberski

Kameni pilovi iz Hrašćine

5 Dragica Krstić

IIC-Hrvatska grupa

Jelena Bogdanović

Knjižnica Građevinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Ususret otvorenoj budućnosti - izazovi zaštite kulturne baštine

17:00-18:00

Predstava „Muzejske spike“

Palača Sermage

18:30-20:15

Muzejsko kino – film „Labyrinth“

Palača Sermage

21:00-23:00

Večer s „Divjo babo“ + Drum attack

Stari grad

PETAK, 16. 6. 2023.

10:00-12:00

Otvorenje izložbe „Restauracija vs. relaksacija“

Izložbeni salon palače Sermage

IZLOŽENI RADOVI

1 Venija Bobnjarić-Vučković

Hrvatski restauratorski zavod,
Restauratorski odjel u Ludbregu

Keramika

2 Ira Fabrio

Technischen Museum Wien mit
Österreichischer Mediathek

Alkemijski eksperiment / nakit

3 Sandra Juranić

Hrvatski restauratorski zavod

Pejzaž / 3 kroki crteža tušem

4 Velimir Mikac

Slobodna profesija

Premium uvez po uzoru na izvornike iz 15. stoljeća / knjižni blok

5 Dijana Nazor Čorda

Hrvatski restauratorski zavod

Skriveni labirint 1 i 2, 2020 V i IR / slika u vizualnom, IR i UV spektru

6 Petar Nevžala

Gradski muzej Varaždin

Arhitektura grada / rapidograf na papiru

7 Monika Petrović

Arheološki muzej Istre

Zelena površina na raskrižju Amfiteatarske i Istarske ulice / akvarel, ugljen

Kartulina: tlocrt užeg područja Arene - Park Karolina / keramika

Čaša - maslina (lat. Olea) / keramika

8 Slobodan Radić

Hrvatski restauratorski zavod

Noćni lovac / ulje na platnu

Gedore No.128/1 / metalna skulptura

9 Marija Rajić

Gradski muzej Varaždin - vanjska suradnica

Merrie terra / keramika

10 Daniela Ratkajec

Hrvatski restauratorski zavod

Palo mi je na pamet / fotografije na platnu

11 Vjekoslava Sošić Žuža

Arheološki muzej Istre

Malo rimsko kazalište / fotografija

12 Katarina Urem

Muzej grada Šibenika

Ekstaza / slika na platnu

Plava / slika na platnu

13 Maša Vuković Birus

Hrvatski restauratorski zavod

Mogu sama / nakit

12:00-13:00

Praktično izlaganje „Interdisciplinarnost *in situ*“

Palača Sermage

13:00

Zaključci i zatvaranje festivala

13:30

Zajednički ručak za sudionike festivala

SAŽECI IZLAGANJA

Lucija Močnik Ramovš

Associate Professor / mag., akad. slikarica

University of Ljubljana, Academy of Fine Arts and Design - Department for Conservation

lucija.mocnikramovs@aluo.uni-lj.si

Restoration of baroque paintings *Spring, Summer, Autumn and Winter*

At the Department of Restoration at the Academy of Fine Arts and Design of the University of Ljubljana, we conserved and restored baroque paintings that represent allegories of the four seasons: winter, summer, autumn and spring. The painting restoration project was initiated by the Slovenian Academy of Sciences and Arts (SAZU), which keeps the paintings in its collection, and ran with minor interruptions from 2013 to 2022. The course of the project and the findings will be presented.

These are high-quality and substantively interesting baroque depictions in which the main protagonists – children – are depicted. The pictures *Spring, Summer, Autumn* and *Winter* are painted with thin layers of oil paint on a canvas support with a red coloured background. The varied format of the paintings suggests that they were once an integral element of some interior, most likely they decorated the ceiling of a castle room or palace. The paintings have been restored several times in the past: structural interventions were carried out locally, by fixing damage of the support, or integrally, by consolidation and lining. Interventions on the face of the paintings greatly changed their aesthetic appearance in particular. During the conservation-restoration project, we were able to explore and learn about the paintings in more detail historically, technologically, and iconographically, and the restoration materials used, along with the documentary records, formed the basis for determining a uniform methodology for conservation-restoration interventions.

The multi-year project brought together experts from various institutions and offered students professional challenges at different levels of study. The result of the interdisciplinary and intergenerational project is the joint installation of paintings in the Small Hall of ZRC SAZU, which was symbolically, renamed the Hall of the Four Seasons in 2023.

Majda Begić Jarić

voditeljica odjela / mag. art. konzervacije-restauracije

Hrvatski restauratorski zavod, Odsjek za papir i kožu

mbegic@hrz.hr

Predstavljanje interdisciplinarne suradnje na projektu restauracije suvremene umjetnosti na papiru „Barson“, Victora Vasarelyja

Na Odsjeku za papir i kožu Hrvatskog restauratorskog zavoda tijekom 2019. i 2020. godine izvedeni su istraživački i potom cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na kolažu *Barson* iz fundusa Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu autora Victora Vasarelyja, najistaknutijeg predstavnika optičke umjetnosti. Kolaž *Barson* izrađen je 1967. godine u tehnici sitotiska na papiru lijepljenom na papirnu podlogu i potom na lesomit. Riječ je o umjetnini formata (2,5 x 2,5 m), sastavljenoj od četiri pravokutna dijela ojačana sa poledine drvenim podokvirom. Osim izazovne restauracije i domišljatih metoda koje su se morale osmisliti u svrhu restauracije ovako kompleksne umjetnine, kao ideja proizašla je konačna prezentacija radova u obliku videa. Kako su radovi bili završeni u vrijeme pandemije postavilo se pitanje, na koji način predstaviti javnosti tako zanimljivu i jedinstvenu umjetninu u Hrvatskoj, kao i radove koji su izvedeni. Video u trajanju od 10 minuta (kao nova tehnologija za prezentirati) vrlo jasno i na zanimljiv način prikazuje zatečeno stanje umjetnine kao i konzervatorsko-restauratorske radove koje je bilo potrebno primijeniti. U suradnji s Centre Interdisciplinaire de Conservation et de Restauration du Patrimoine (CICRP) u Marseilleu, gdje su provedene analize uzoraka s umjetnine, te s Fondacijom Vasarely u Aix-en-Provenceu, koja je za projekt (u svrhu izvođenja proba) donirala uzorke papira za sitotisk na kojima je Vasarely izrađivao umjetnine, projekt je financiran sredstvima Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, dok je glazbeni dio odradila Glazbena škola Pavla Markovca.

Jurica Milinković

konzervator-restaurator / magistar konzerviranja i restauriranja umjetnina
Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za štafelajno slikarstvo 1
jmilinkovic@hrz.hr

Konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Satir i nimfe“

Predavanje obuhvaća prezentaciju konzervatorsko-restauratorski radova na slici „Satir i nimfe“ Ivana Tišova, smještenoj u dvorcu Jalkovec u Varaždinu. Izvedenim radovima rješavala se problematika uklanjanja starog i požutjelog laka, saniranje oštećenja nosioca, kao i slojeva osnove i boje, uklanjanje preslika te napinjanje slike na novi podokvir. Posebna pozornost pridodana je istraživačkim radovima kao i izvedbi završnog retuša na slici.

Maja Sučević Miklin

umjetnička suradnica / konzervatorica-restauratorica umjetnina
Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu, Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina
maja.sucevicmiklin@gmail.com

Kopije i rekonstrukcije u konzervatorsko-restauratorskoj struci

Izlaganje će prikazati primjere, postupke i svrhu kopija štafelajnih slika i rekonstrukcija slikanog sloja/oslika u konzervatorsko-restauratorskoj struci.

Proces kopiranja je vrlo koristan za slikare zbog vježbanja slikarskih vještina, ali što je s konzervatorima-restauratorima? Da li postoji kopiranje slika u konzervatorsko-restauratorskoj struci?

Tijekom konzervatorsko-restauratorskog postupka restaurator rekonstruira dijelove slojeva slike koji nedostaju kopirajući vizualne, te ponekad tehnološke i tehničke elemente izvornih slojeva slike, paralelno vodeći računa o konzervatorsko-restauratorskim principima i načelima koje struka propisuje (kao što su E.C.C.O. smjernice).

Dakle, dok će slikar imati slobodu slikarskog stvaranja koristeći sve željene materijale i alate, restaurator će imati ograničen spektar materijala i alata koji su prikladni prema konzervatorsko-restauratorskoj etici struke. Moglo bi se pojednostavljeno reći kako restaurator stvara „suzdržanu kopiju izvornika“ kako bi rekonstruirao dijelove koji nedostaju. Osim kopiranja manjih dijelova u svrhu rekonstrukcije izvornika tzv. retuširanja, u slučaju da je slika toliko oštećena da nije moguće sa sigurnošću napraviti rekonstrukciju ili nije dozvoljeno napraviti rekonstrukciju zbog konzervatorsko-restauratorske etike ili je pak slika izgubljena/uništena, restaurator može napraviti rekonstrukcijsku kopiju izvornog stanja slike tj. rekonstrukciju slike prije oštećenja te ju takvu izložiti. Također, vrlo vrijedne slike koje ne mogu biti izložene zbog materijalne, likovne ili povijesne vrijednosti, ili svojeg lošeg stanja, moguće je izvesti kopiju te tako nju izložiti.

Kopiranje je stoga vrlo važan segment konzervatorsko-restauratorske struke koji se i potiče u obliku „edukativnog alata“ u sklopu kolegija na Odsjeku za konzerviranje i restauriranje umjetnina na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu gdje studenti prolaze kroz različite slikarske metode i materijale, praktično primjenjuju znanja iz teorije boja, uče razliku između originalnih i degradiranih tehnoloških slojeva te vježbaju manualne vještine, što kopiranje čini složenim, ali iznad sve cjelovitim obrazovnim procesom kao dobrim temeljem u njihovom budućem radu.

Velimir Mikac

konzervator-restaurator – papir, koža, pergamena / dipl.graf.ing.
freelancer – slobodna profesija
morserabile@gmail.com

Integrirano šivanje kapitale i knjižnih slogova

Među brojnim izazovima s kojima se konzervatori-restauratori papira svakodnevno susreću, izdvojio bih priliku da radim na uvezu s tzv. integriranom kapitalom, kapitalom koja je šivana istom niti konca kojim se šiva i knjižni blok. Do sada sam u karijeri tek nekoliko puta imao prilike vidjeti takav uvez. Kao što postoje brojne tehnike šivanja knjiga, postoje i brojne vrste kapitale i njenih varijacija.

Sama kapitala ima nekoliko uloga: na prvom mjestu je zatvaranje puta sitnim česticama nečistoće koje ulaze u knjižni blok, nadalje, ona omogućava bolje povezivanje knjižnih slogova kada se radi o izmjeničnom šivanju, a ima i estetsku, tj. ukrasnu vrijednost.

Integralno šivanje kapitale i knjižnog bloka veže se uz periode romanike i gotike. Uopćeno mišljenje jest da su to radili kako bi uštedjeli vrijeme, s obzirom da se na naknadno šivanje kapitale troši više vremena. Moje iskustvo je da usporedno šivanje kapitale i knjižnog bloka jednom niti nije nimalo jednostavno, no siguran sam da uz dugotrajnu praksu knjigoveža može uštedjeti na vremenu. Takvu tzv. primarnu kapitalu potrebno je oplemeniti sekundarnom, jer u protivnom nema estetsku ulogu.

Nastojat ću demonstrirati šivanje tzv. integrirane kapitale na knjižni blok za razliku od onih kapitala koje se apliciraju kasnije na već sašiveni knjižni blok (bilo da se zasebno šivaju ili samo nalijepe kao u moderno vrijeme).

Petar Nevžala

konzervator-restaurator tekstila

Gradski muzej Varaždin, Konzervatorsko-restauratorski odjel

petar.nevzala@gmv.hr

Puna kapa izazova

Čako je svečana kapa te sastavni dio uniforme časnika i vojnika Austrougarske vojske. Vojna kapa iz fundusa Gradskog muzeja Varaždin pod inventarnim brojem GMV 65929 pripadala je 10. Husarskoj domobranskoj pukovniji. Radi se o višeslojnom trodimenzionalnom predmetu ovalne, cilindrične forme. Oblik i čvrstoću predmetu daje kruti kožni dio ovalnog oblika koji se nalazi na njegovom vrhu (na području tjemena) te dva kožna ruba na donjem djelu predmeta zajedno sa šiltom. Unutarnji, dupli kožni rub služi kao učvršćenje za slojeve temeljne tkanine, međupodstave i podstave, dok drugi, deblji kožni rub, služi kao „maska“ i nosilac šilta. Konzervatorsko-restauratorski radovi na čako kapi uključivali su mehaničko čišćenje, dekompoziciju pojedinih dijelova predmeta (što je omogućilo tretiranje svakog sloja zasebno), mokro čišćenje, preliminarna istraživanja (identifikaciju sirovinskog sastava vlakana, analizu veza u tkanju i test na postojanost boja), bojenje tkanine za podlaganje, konsolidaciju oštećenih dijelova i na kraju spajanje dijelova u originalnu cjelinu. Predmet je nakon konzervacije-restauracije poprimio svoju izvornu cilindričnu formu koju je tijekom povijesti bio izgubio. Oštećena površina slojeva je konsolidirana, a da je pritom omogućena distinktabilnost zahvata koji je uočljiv izbliza, opet uspješno vizualno uklopljen u cjelinu. Razlika je najbolje uočljiva komparirajući stanje predmeta prije i poslije konzervatorsko-restauratorskog zahvata.

Katarina Urem

viša konzervatorica-restauratorica/ dipl. profesor likovne kulture i restaurator

Muzej grada Šibenika, Konzervatorsko-restauratorski odjel

katarina.urem@muzej-sibenik.hr

Marina Lambaša

viša kustosica

Muzej grada Šibenika, Kulturno-povijesni odjel

marina.lambasa@muzej-sibenik.hr

Samostan sv. Dominika – primjer suradnje Muzeja grada Šibenika i „Stanovi Jadran“

Prije nekoliko godina prostor nekadašnjeg Samostana sv. Dominika u Šibeniku dobio je novu namjenu. Tijekom Drugog svjetskog rata nastradao je u savezničkom bombardiranju, nakon čega nije obnovljen već je prostor doživio promjene u namjeni. Pojavom novog projekta za gradnju hotela, restorana i rezidencijalnih stanova, krenulo se u istražne arheološke radove koji su rezultirali nizom nalaza - kamenih ulomaka, keramike i sitnih nalaza nekadašnjeg samostana. Nakon završetka istražnih arheoloških radova, predmeti od kamena su predani Muzeju grada Šibenika, gdje su popisani i analizirani. Privatni investitor „Stanovi Jadran“ izrazio je želju da se uključi kulturno-povijesna baština ovog prostora u sklopu novog projekta i tako je došlo do suradnje sa Muzejom. Od bunarske krune na terasi restorana do kamenih ulomaka postavljenih u vitrine i na zidove hotela, Muzej je posudio dvadesetak ulomaka, a uskoro planiramo još toliko. Suradnja na posudbi i izlaganju originalnih ulomaka na mjestu nalaza, bez obzira na promijenjenu namjenu samog prostora i privatnog investitora kao suradnika, primjer je uspješne komunikacije u ostvarenju zajedničkog cilja – prezentacije baštine i očuvanja originalnih predmeta.

Jurij Soklič

diplomirani arheolog
Ljubljana
jurij.soklic@gmail.com

Prazgodovinske steklene ogrlice iz Dolenjske (Slovenija)

Najstarejša odkritja steklenih jagod so iz časa pozne bronaste dobe (10. - 8. stoletje pr.n.št.) v žganih grobovih (Kapiteljska njiva in Mestne njive pri Novem mestu). Steklene jagode so izdelane iz modrega stekla v kombinaciji z rumenim in belim. Dodatno so okrašene z očesci in valovnico, redko z izrastki. Količina jagod je v tem času skromna. Sledovi taljenja na jagodah pričajo, da so bile pridane pokojnikom v času sežiga na grmadi. Z zelo veliko verjetnostjo lahko domnevamo, da so bile najstarejše steklene jagode na prostoru Dolenjske importirane.

V starejši železni dobi (8. - 4. stoletje pr.n.št.) se na prostoru Dolenjske količina steklenih ogrlic občutno poveča. Oblika in barva steklenih jagod je sedaj zelo raznolika. Glede na to, da so najdišča kremenčevega peska na Dolenjskem, lahko govorimo o lokalni izdelavi. V primerjavi s količinami steklenih jagod na istočasnih najdiščih v Evropi, so Dolenjska najdišča precej v ospredju (najpomembnejša najdišča: Novo mesto – Kapiteljska njiva, Stična, Vače, Magdalenska gora, Šmarjeta). Lahko domnevamo, da so steklene ogrlice iz Dolenjske bile izvožene na Evropski prostor.

Steklene jagode so okrašene z valovnico, očesci, izrastki v različnih nijansah modre, zelene, rumene in bele barve. Oblika in velikost jagod je zelo različna (od nekaj milimetrov do nekaj centimetrov). Najbolj zanimive so steklene jagode v obliki ovnovih glav.

V grobovih so jagode pogosto raztresene. Ponekod so odkrite v nizu, kot so bile nanizane za ogrlico. Jagode so bile nanizane z vrstico iz organskega materiala skozi sredinsko luknjico, zato se vrvice niso ohranile. Steklene ogrlice so značilen pridatek v ženskih grobovih. Posamezne steklene jagode so bile odkrite tudi v bogatih moških grobovih.

V času mlajše železne dobe (3. - 1. stoletje pr.n.št.) je stekleni nakit večinoma raztopljen, ker je bil pridan pokojnikom v času sežiga na grmadi. Jagode se po obliki in okrasu zelo razlikujejo od onih iz starejše železne dobe. Kombinacije barv niso več tako raznolike in okras je mnogo bolj preprost. Tudi količina odkritih jagod je mnogo manjša v tem času. Posebnost predstavljajo steklene zapestnice in stekleni prstani.

Igor Baksa

umjetnički voditelj Dramske produkcije Kaleidoskop i kazališne družine
Mali teatar / glumac
Umjetnička organizacija Dramska produkcija Kaleidoskop
igoorbaksa@gmail.com

Interdisciplinarna moć kazališta

Poduprto znanstvenim istraživanjima na području sociologije kazališta i razvojne psihologije, predavanje iznosi neke od bitnih karakteristika utjecaja kazališnog (dramskog izvedbenog) programa na publiku.

Koliko kazalište može doprinijeti usvajanju novih znanja i vještina, te socioemocionalnom razvoju djece i mladih?

Kazalište kao obrazovni i odgojni alat.

Kristian Nakić

asistent / magistar kemije
Prirodoslovno-matematički fakultet u Splitu, Odjel za kemiju
nakic.kristian@gmail.com

Od neživih pigmenata do živih boja

Tema ovog predavanja anorganski su pigmenti – materijali koji prate suvremenog čovjeka od njegove najranije povijesti do današnjega dana. Za razliku od široke palete onih organskih, čiji spektar boja iz dana u dan neprestano raste, na proizvodnju anorganskih pigmenata otpada čak 96% ukupne svjetske godišnje proizvodnje pigmenata. Kako se pigmenti dobivaju, kako su se okolnosti njihove uporabe kroz povijest mijenjale, koje uporabne mogućnosti pružaju u odnosu na svoja svojstva neka su od pitanja na koja ćemo se osvrnuti na ovom predavanju.

Alan Andreis

voditelj prodaje i marketinga / dipl. oec.
Crescat d.o.o. / Prodaja i marketing
alan@crescat.hr

Preventivna zaštita i novi proizvodi

Crescat d.o.o. dugogodišnji je poslovni suradnik baštinskih ustanova u Hrvatskoj i susjednim zemljama.

Kao zastupnici vodećih svjetskih brendova, našim konzervatorima-restauratorima te muzealcima i arhivskim djelatnicima nastojimo osigurati najbolje materijale i opremu za profesionalno i učinkovito obavljanje projekata na kojima rade.

Predstaviti ćemo glavne novosti na tržištu materijala i opreme za preventivnu zaštitu uz poseban osvrt na prijenosni uređaj za skeniranje.

Ovaj novi proizvod u našem asortimanu uz jednostavnu opremu i mobilnost omogućuje izvrsne rezultate.

Sudionici će moći uživo pogledati studio i isprobati njegove glavne funkcije.

Tamara Ukrainčik

redovita profesorica / mag. art., magistra konzerviranja-restauriranja umjetnina
Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu, Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina
tamaraukraincik@yahoo.com

Barbara Horvat Kavazović

docentica / mag. art., magistra konzerviranja-restauriranja umjetnina
Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu, Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina
barbie.horvat@gmail.com

Prikaz interdisciplinarnog pristupa na pokretnom inventaru crkve Sv. oca Nikolaja u Mikluševcima

Izlaganje predstavlja višegodišnji projekt zaštite pokretne kulturne baštine Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, tj. radove na pokretnom inventaru crkve Sv. oca Nikolaja u Mikluševcima pokraj Vukovara. Projekt obuhvaća dvadesetak cjelivajućih ikona, četiri ripide i raspelo u tehnici tempere na drvu s pozlatom. Autor radova je nepoznat, a predmeti su nastali na prijelazu 19. na 20. stoljeće.

Cilj izlaganja je prezentacija interdisciplinarnog pristupa u konzervatorsko-restauratorskim radovima, koji uključuje suradnju s mnogobrojnim institucijama i pojedincima, u svrhu kvalitetnijeg dokumentiranja, izrade i provedbe plana konzervatorsko-restauratorskih radova te konačne prezentacije. Voditeljica je Tamara Ukrainčik, a projekt je uklopljen u nastavni plan i program na Odsjeku za konzerviranje i restauriranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. Tretmane na objektima provodili su studenti 3., 4. i 5. godine studija kroz više kolegija.

Nakon preliminarnog uvida u stanje objekata, dokumentacije zatečenog stanja i preventivnih tretmana, inventar je prevezen u Zagreb na Institut Ruđer Bošković radi dezinfekcije ionizacijskim zračenjem, te na Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina radi daljnjih radova. Uvidom u arhiv Konzervatorskog odjela u Vukovaru uočena su odudaranja od dokumentacije iz 1990. godine, a konzultacijama s povjesničarkom umjetnosti i ikonografskom analizom identificirani su prikazi na teško čitljivim ikonama. Objekti su dokumentirani grafičkim programima i 3D skenerom, što je kasnije omogućilo izradu rekonstrukcije nedostajućih dijelova ripida od filamena

pomoću 3D pisača. Uz vanjske suradnike i suradnike prirodoslovnog laboratorija na Odsjeku Archeolab d.o.o. provedene su analize veziva, pigmenata i laka, a u suradnji sa Šumarskim fakultetom identificiran je drveni nosilac. U sklopu kolegija izrade kopija, izvedene su digitalne rekonstrukcije teško oštećenih ikona, te tehnološke kopije s ciljem dubljeg razumijevanja tehnologije izrade cjelivajućih ikona.

Ikone, ripide i raspelo se po završetku radova planira vratiti i pohraniti u budući Muzej srpske pravoslavne crkve u Vukovaru.

Dijana Nazor Čorda

viša konzervatorica-restauratorica / magistra konzervacije i restauracije
Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za štafelajno slikarstvo 2
dncorda@hrz.hr

Otkrivanje skrivenih podataka u slojevima umjetničkih slika - IR reflektografija

Znanstvenici i stručnjaci u području konzervatorsko-restauratorske struke otkrivaju golom oku nevidljive slojeve na umjetničkim slikama s nekoliko fotografskih metoda.

Cilj im je doznati jesu li neke slike preslikane, otkriti izvorne slojeve, koji su razlozi preslika, imaju li slike pomak/pentimente, podcrteže i doznati načine gradnje umjetničkih djela. Sve te spoznaje pomažu kod znanstvene analize slika i u otkrivanju procesa njihova nastanka i provjere autentičnosti. Jedna od važnih metoda koja pomaže u analizi slojeva slike je IR reflektografija. Bit će riječi o skrivenim tajnama u donjim slojevima umjetničkih slika kroz primjere poznatih dijela iz povijesti umjetnosti slavni umjetnika poput: Leonarda da Vincija, Fransa Halsa, Pabla Picassa, Girolama da Santa Crocea i drugih. Najzanimljiviji primjeri preslikanih slika su izvučeni iz originalnih IR videosnimaka povjesničara umjetnosti Mladena Blaževića iz New Yorka, kreatora PARUS-a (prijenosnog video sistema za istraživanje umjetnina). Prikazat će se i odabrani rezultati autoričinog jednogodišnjeg istraživanja umjetničkih slika iz sedam muzeja, tri zbirke, deset privremenih izložbi i pet privatnih zbirki iz Zagreba. Snimila je 1426 slika istovremeno dvostrukom ZRGB kamerom u vizualnom i IR spektru. Među svim tim slikama pronašla je 29 slika sa zanimljivim preslicima i preslikanim slojevima te sedam slika s pentimentima/pomacima.

Slobodan Radić

voditelj odjela / akademski slikar, konzervator-restaurator savjetnik
Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za štafelajno slikarstvo 1
sradic@hrz.hr

Svečani zastor „Preporod hrvatske književnosti i umjetnosti“ Vlahe Bukovca - stanje očuvanosti i pohrana

Predavanjem se stavlja u fokus složeno pitanje stanja, pohrane te koncepta eventualnih konzervatorsko-restauratorskih radova na svečanom zastoru Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu „Preporod hrvatske književnosti i umjetnosti“ (poznatijeg kao „Hrvatski preporod“), djelo Vlahe Bukovca i Obrtne škole. Tema je osmišljena sagledavanjem rezultata praćenja stanja Hrvatskog preporoda od 2014. godine naovamo, poduzetih koraka u implementiranju naprednijih modaliteta za njegovu privremeno čuvanje te pitanja adekvatne pohrane ovog vrhunskog Bukovčevog djela.

Marija Reberski

konzervatorica-restauratorica
Samostalna djelatnost – Restauriranje Reberski
zmayareb@gmail.com

Kameni pilovi iz Hrašćine

Pil sv. Marka

U Domovcu, uz cestu i pri samom križanju gdje se put odvaja prema Kiternašima, stoji kameni stup, u narodu nazvan pil svetog Marka, iako nema njegovu figuru. Spominje se u kanonskim vizitacijama krajem 18. stoljeća. Pripada tipu stupaca s kubusom.

Pil sv. Trojstva

Na osami, u polju ponad zaseoka Beseki u Vrbovu, nalazi se pil posvećen sv. Trojstvu. Čini ga monolitni stub koji počiva na četvrtastoj bazi odsječenih bridova. Na njega se nastavlja masivni kapitel koji nosi kamenu kocku raščlanjenu na sve četiri strane

plitkim polukružno završenim nišama. U prednjoj niši je u niskom reljefu izvedeno raspelo rustičnih obilježja: Kristovo tijelo. Na prednjoj strani kapitela je čitljiv natpis ANNO DNI 1740.

Prema nalazima Ministarstva kulture to su najstariji sačuvani primjerci te vrste pilova i datiraju iz 17. st. Njihovo se podizanje veže uz provale Turaka koji su harali i hrašćinskim krajem. Pilovi svojim jednostavnim rustikalnim oblikovanjem akcentiraju posebnost kulturnog krajolika zagorskih brega, naprosto se srodivši i stopivši s njima. Pilovi sv. Marka i sv. Trojstva na listi su zaštićenih kulturnih dobara RH.

Dragica Krstić

konzervatorica savjetnica

Hrvatska grupa Međunarodnoga instituta za restauriranje povijesnih i umjetničkih djela (IIC-Hrvatska grupa)

krdrag10@gmail.com

Jelena Bogdanović

voditeljica knjižnice / knjiž.; mag. educ. philol. lat. et graec.

Knjižnica Građevinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

jelena.bogdanovic@grad.unizg.hr

Ususret otvorenoj budućnosti - izazovi zaštite kulturne baštine

S razvojem digitalnih tehnologija dogodila se revolucija u pristupu informacijama i znanju tzv. otvoreni pristup koji omogućava slobodan pristup informacijama u bilo kojem trenutku kroz različite platforme. U početku se otvoreni pristup odnosio uglavnom na znanstveno izdavaštvo. Sa sve većim tehnološkim napretkom i jačom prisutnošću Interneta, otvorena znanost i otvoreni pristup postali su važni za sva područja ljudskog znanja kao i za područje kulturne baštine što je utjecalo na promjenu modela obrazovanja i stručnog usavršavanja (stjecanje cijelog niza novih znanja i kompetencija), na znanstveno-istraživačke infrastrukture, na proizvodnju digitalnog kulturnog dobra te na modele zaštite, prepoznavanja, dokumentiranja i predstavljanja kulturne baštine.

Inovativan pristup zaštiti i očuvanju kulturne baštine na načelima otvorenog pristupa i kulture dijeljenja potaknuo je veću suradnju u kreiranju digitalnih proizvoda i zajedničkih digitalnih dobara/zbirki te dijeljenju informacija, znanja, dobara i tehnologija. Na taj je način politika dijeljenja usko povezana s konceptom održivosti i

jednakim mogućnostima za sve, uključujući građane, organizacije civilnog društva i širu javnost. Važnu ulogu u podizanju svijesti i promicanju kulture otvorenosti/otvorenog pristupa znanju i informacijama u području kulturne baštine imaju međunarodne organizacije kao što je International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC) koje svojim aktivnostima potiču razvoj vještina i kompetencija, interdisciplinarnu suradnju i razmjenu znanja i iskustva između znanstvenika i stručnjaka, promiču istraživanje, dokumentaciju i zaštitu kulturne baštine te razvijaju mreže/mrežne platforme i komunikacijske kanale za zainteresirane građane, stručnjake i znanstvenike iz područja kulturne baštine širom svijeta.

S A Ž E C I P O S T E R S K I H I Z L A G A N J A

Venija Bobnjarić-Vučković

konzervator savjetnik / prof. povijesti umjetnosti i etnolog
Hrvatski restauratorski zavod, Restauratorski odjel u Ludbregu
vvuckovic@hrz.hr

Nikolina Oštarijaš

Ljubo Gamulin

Klenovnik, župna crkva Presvetog Trojstva, povijesni liturgijski tekstil – preventivno konzerviranje i parcijalni konzervatorsko-restauratorski radovi

Predmeti liturgijskog tekstila vrijedni su s povijesnog, umjetničkog i tehnološkog stanovišta te se odlikuju vrijednim materijalima i načinom izrade. U Tekstiloteci Hrvatskog restauratorskog zavoda Restauratorskog odjela u Ludbregu pohranjen je velik broj povijesnog liturgijskog tekstila iz petnaestak župa Varaždinske biskupije. Aktivnosti Tekstiloteke su u početku bile usmjerene na evidenciju povijesnog tekstila, njegovu valorizaciju, preventivno konzerviranje i privremeni smještaj odabranih predmeta. Sadašnje su aktivnosti usmjerene na održavanje uvjeta u Tekstiloteci te dodatnoj obradi pohranjene građe.

Povijesni liturgijski tekstil iz Klenovnika, koji se čuva u Tekstiloteci od 2010. godine, rad je nepoznatih autora, datiran u razdoblje od 18. do 20. stoljeća. Predmeti su izrađeni od skupocjenih svilenih tkanina protkanih svilenim, pozlaćenim i posrebrenim

nitima. Obrubljeni su i ukrašeni tkanim trakama od metalnih niti i lamela te tekstilnih niti. Neki su ukrašeni zlatovezom ili vezom od raznobojnih svilenih niti. Najčešće su podstavljeni lanenim ili pamučnim tkaninama, koje su u nekim slučajevima impregnirane.

Zbirka povijesnog liturgijskog tekstila iz župne crkve Presvetog Trojstva u Klenovniku sadrži četrdeset i osam predmeta. Tijekom 2021. godine na predmetima su provedeni radovi preventivnog konzerviranja, a na najvrjednijem kompletu i parcijalni konzervatorsko-restauratorski radovi.

Preventivno konzerviranje

Tekstilni predmeti su preuzeti iz crkve i pohranjeni u metalne ladičare i kutije od beskišelnog kartona.

Veći dio prljavštine je uklonjen prije pohrane, izuzev krutih mrlja od voska i mrlja od znoja na zaštitnim ovratnicima. Prašina koja je penetrirala u tkanine još uvijek je bila djelomično prisutna, a uslijed starosti i trošnosti tkanina ista se stalno oslobađala i taložila na dno spremnika. Stoga je bilo potrebno povremeno dodatno čišćenje predmeta i spremnika.

Na predmetima je provedeno preventivno konzerviranje koje je obuhvatilo suho i parcijalno mokro čišćenje, uklanjanje mrlja, izravnavanje nabora, imobilizaciju većih oštećenja mrežastom tekstilijom te učvršćivanje šavova.

Parcijalni konzervatorsko-restauratorski radovi

Komplet koji se sastoji od misnice, stole, maniupla i pale datiran je u 18./19. stoljeće. Predmeti su izrađeni od dviju tkanina: ružičastog ili bijelog svilenog atlasa broširanog posrebrenim nitima i lansiranog raznobojnim svilenim nitima s uzorkom isprepletenih cvjetova božura i listovi akanta, te od tamnocrvene tkanine s reljefnim uzorkom koji čine bademasta polja ispunjena stiliziranim biljnim motivima. Predmeti su ukrašeni tkanom trakom od pozlaćenih niti stiliziranog biljnog ornamenta. Podstavljeni su bijelim lanenim platnom. Na predmetima su zbog većih oštećenja provedeni parcijalni konzervatorsko-restauratorski radovi.

Vladan Desnica

redoviti profesor / dr. sc.

Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu, Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina

vdesnica@irb.hr

Ana Božičević

docentica / mag. art., magistra konzerviranja-restauriranja umjetnina

Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu, Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina

bozicevic.ana@gmail.com

Implementacija suvremenih 3D tehnologija u obrazovnom procesu na području zaštite kulturne baštine

Predstavljajući nekoliko primjera iz prakse koji su nastali tijekom nastave i diplomskih radova na Odsjeku za konzerviranje i restauriranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu prikazana je važnost uvođenja suvremenih načina dokumentiranja i digitalizacije uz pomoć 3D tehnologija u području zaštite i očuvanja kulturne baštine. Obrazovni proces, definiran velikim dijelom kroz praktičnu i terensku nastavu, ključan je u stvaranju i oblikovanju mladih educiranih i osvijestjenih stručnjaka koji rade s umjetninama, a dokumentacija temeljena na sustavnoj znanstvenoj metodologiji od velike je važnosti u suvremenoj konzervatorsko-restauratorskoj struci. Prezentirane su uglavnom drvene polikromirane skulpture različite problematike, na kojima su studenti, pod mentorstvom nastavnika, koristili suvremene digitalne tehnologije u svrhu rekonstrukcija, kao i preciznijeg bilježenja, pohrane i diseminacije podataka. Cilj je prikazati inovativan interdisciplinarni pristup problemima do kojeg smo došli stručnom edukacijom i razmjenom informacija i iskustava s kolegama te smo tako podigli razinu kompetencija, znanja i vještina studenata i nastavnika, unaprijedili i obogatili obrazovni proces.

Andrea Dugandžić

viša konzervatorica-restauratorica / prof. likovne kulture

Arheološki muzej Istre, Konzervatorsko-restauratorski odjel

andreasardoz@yahoo.co.uk

Redefinicija restaurirane posude

Poster će se baviti problematikom i načinom ponovne restauracije već restaurirane posude s početka dvadesetog stoljeća.

Lucia Emanuele

izv. prof. / dr. sc.

Sveučilište u Dubrovniku, Odjel za umjetnost i restauraciju

lucia.emanuele@unidu.hr

Tanja Dujaković

Mateo Miguel Kodrič Kesovia

Graziella RoselliGiulia Bellesi

Simone Campanelli

Korištenje prirodnih polisaharida kao stabilizatora boje na papiru i tekstilu

Posljednjih godina sve veća pažnja koja se pridaje održivosti okoliša na svim poljima također je utjecala i na očuvanje kulturne baštine, što je dovelo do razvoja tzv. *green conservation* koji ima dva glavna cilja: smanjiti rizik od izloženosti konzervatora-restauratora štetnim tvarima te riješiti ekonomski i ekološki problem zbrinjavanja kemijskog otpada. Oba cilja mogu se postići, između ostalog, razvojem zaštitnih premaza na bazi „zelenih“ materijala iz otpadnih biljnih polisaharida. Na ovom posteru bit će prikazani rezultati vezani uz korištenje polisaharida ekstrahiranog iz kaktusa opuncije (*Opuntia ficus indica*) kao stabilizatora boja na papiru (akvarel papir) i tekstilu (pamuk i svila) tijekom postupka mokrog čišćenja. Ideja ispitivanja ovih sredstava proizlazi iz potrebe za poboljšanjem efikasnosti čišćenja na predmetima koji

imaju nestabilne boje, čime bi se omogućila primjena optimalnijih metoda čišćenja za potpuno uklanjanje nataloženih prljavština. Ova sredstva, dobivena prirodnim putem, su istim metodama aplicirana na akvarel papiru, kao i na svili i pamuku. Ispitana sluz iz kaktusa polučila je slične rezultate na svim uzorcima. Vizualna procjena uzoraka dodatno je potvrđena kolorimetrijskom i SEM analizom. Na posljertku ispitana je reverzibilnost materijala jer je to neophodan uvjet za buduću i eventualnu primjenu u konzervatorsko-restauratorskim postupcima.

Sandra Juranić

viša konzervatorica-restauratorica / akademski slikar grafičar
Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za tekstil, kožu i papir
sjuranic@hrz.hr

Iskustva prilikom restauriranja studija krajolika autora Adolfa Waldingera

Poster prezentira jednog od najboljih hrvatskih crtača 19. stoljeća. Hrvatski restauratorski zavod do sada je restaurirao devedeset, a trenutno je na restauriranju još pet crteža istog autora. Crteži su crtani olovkom, ugljenom i kombinacijom olovke i akvarela. Prezentira primjere zatečenih oštećenja od kojih je najveća problematika zatečena neprimjerena oprema. Oprema se sastojala od podloge i pasparta izrađenog od kiselog kartona za koji je crtež bio zalijepljen cijelom površinom poledine i uz rubove lica često tako prikrivajući oštećenja u vidu poderotina, pregiba i manjih nedostajućih dijelova. Gotovo svi crteži su tako bili opremljeni za potrebe izlaganja na Retrospektivnoj izložbi autora povodom pedesete godišnjice njegove smrti održane u Osijeku 1954. godine. Takav način opremanja trajno prouzrokuje oštećenje papirnateg nosioca. Zatečena oprema označavala je ujedno i najteži dio prilikom restauriranja.

Albina Kržič

konzervatorica-restauratorica
samozaposlena u kulturi, Slovenija
albina.krzic@gmail.com

Ko konservator-restavrator umetniku pripravi slikarsko podlogo

V cerkvi sv. Vida v Preserju so ob prenovi sakralnega prostora naleteli na starejše stenske poslikave avtorja Michaela Reinwaldta iz leta 1712. Bile so skrite pod sivim beležem s podobami štirih evangelistov avtorja Mateja Trpina iz leta 1910. Med obnovo stenskih slik so kasnejše Trpinove sneli in jih ohranili v lesenih zabojih. Del stenskih slik so zakrivale tudi Milavčeve orgle iz leta 1910. Povabljeni smo bili k sodelovanju, da naredimo načrt za obnovo starih orgel. Zgornji del omare je bil poslikan v tehniki žiljenja z rezbarjenimi, pozlačenimi elementi. Ker je bila na spodnjem delu omare originalna barvna plast močno poškodovana, je bil spodnji del v preteklosti prebarvan. Na elementih, v katerih je hranjen orgelski meh, smo postopke izvedli in situ. Na orgelski omari je bila opravljena dezinfekcija, odstranjene saje in nečistoče. Les smo dopolnjevali z akrilnim in epoksidnim kitom. Ker je kasneje naročnik pridobil finančna sredstva, je bilo v dogovoru z odgovorno konservatorico odločeno, da se izdela novo orgelsko omaro in orgle, starejšo pa se odstrani in nameni novi rabi. Nova orgelska omara tako ne bi zakrivala Reinwaldtovih stenskih poslikav, orgle pa bi bile kvalitetnejše in bi tako nudile širšo zvočno paleto.

Stara orgelska omara, ki ni služila več svojemu namenu, je pritegnila ustvarjalca Jožeta Bartolja, ki ustvarjana star les. Bartolju je nato kot nosilec za svoje poslikave uporabil kar delno restavrirane kose orgelske omare z vsemi sledovi konservatorsko-restavratorskega posega. Pred slikanjem je na elemente nanesele zgolj lak, nato pa jih poslikav v akrilni tehniki. Naslikal je 12 prizorov z naslovom Škofjeloški pasijon. Prva razstava je bila v okviru predstavitve 17. izvoda Pasijonskih doneskov marca 2022 v Sokolskem domu v Škofji Loki, njegova dela pa je predstavila mag. Bernarda Stenovec. Sledila je predstavitev del v prostorih Radia Ognjišče. Februarja 2023 smo skupaj s KUD Hrošč organizirali razstavo v Kulturnem domu Podpeč pri Brezovici, kjer pa smo jo dopolnili še s konservatorsko-restavratorskim delom. Dopolnili smo jo s predmeti, ki jih hrani Župnija Preserje in ZVKDS RC iz Ljubljane. Obiskovalci so lahko dobili vpogled v postopek izdelave in snemanja stenskih slik, hkrati pa opozorili na problematiko snetih originalov, načina hranjenja in možnosti prezentacije.

Dijana Nazor Čorda

viša konzervatorica-restauratorica / magistra konzervacije i restauracije
Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za štafelajno slikarstvo 2
dncorda@hrz.hr

Vidljivi i nevidljivi retuši na slikama u IR spektru iz Hrvatskog povijesnog muzeja i Gradskog muzeja Varaždin

Na plakatu će biti prikazane dvije slike koje je u sklopu redovitog programa u Hrvatskom restauratorskom zavodu konzervirala-restaurirala Dijana Nazor Čorda. Na prvoj slici, *Znaim*, iz Hrvatskog povijesnog muzeja napravila je 2015. godine ciljano vidljivi retuš u bliskom infracrvenom području uz korištenje IR kamere. Namjerno vidljivi retuš nanijela je u svrhu istraživačkog rada koji je obranila na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu. Retuš je izveden na temelju teorije *InfredArt* i njezinih spoznaja o svojstvima blizanaca boja.

Na drugoj slici, *Adrianna Ožegović*, iz fundusa Gradskog muzeja Varaždin slučajno je 2018. godine izvela nevidljivi retuš u NIR području ne koristeći se IR kamerom. Pri izvedbi završnog retuša za obje slike korištene su restauratorske smolne boje *Maimeri*.

Istraživanje potvrđuje da je ovom metodom retuša moguće u izvorno stanje vratiti i preslikanu sliku, pentimento ili podcrtež i u NIR spektru. U slučaju nenadanog oštećenja povijesno i/ili umjetnički vrijednih slika, takvim se retušem mogu u genezi slike sačuvati i golom oku nevidljive faze rada na umjetnini poštujući autentičnost njezinog nastanka. Takav retuš i eventualnu rekonstrukciju je moguće izvoditi istovremeno u vizualnom i NIR spektru.

Elena Perković Gjurašin

konzervatorica-restauratorica / dipl. konzervator-restaurator
Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za restauriranje arheoloških nalaza
epgjurasin@hrz.hr

Konzerviranje i restauriranje keramičkih uljanica iz antičke nekropole u Osoru

Od 31. siječnja do 13. lipnja 2022. godine Hrvatski restauratorski zavod (voditelj dr. sc. Andrej Janeš) proveo je zaštitno arheološko istraživanje na trasi državne ceste DC 100 na otoku Lošinju, nedaleko Osora. Tom prilikom istražena je površina od približno 4000 m² nekadašnje antičke nekropole. Uz nekoliko grobova koje se može vremenski uvrstiti u razdoblje prapovijesti, većina od 202 istražena groba pripada u vremensko razdoblje od kraja 1. st. pr.n.e. do sredine 2. st. n.e. Uz desetak kosturnih grobova, preostali pripadaju incineracijskom načinu ukopavanja. Spaljeni pokojnici pokopani su u kamenim, staklenim i keramičkim urnama. Uz pokojnike su polagani predmeti, keramičke posude, tanjuri, vrčevi i uljanice, staklene zdjele i boce, brončana ogledala i strigili.

Nađeni predmeti transportirani su, pregledani i razvrstani po materijalu na Odjelu za restauriranje arheoloških nalaza Hrvatskog restauratorskog zavoda. Riječ je o više stotina predmeta od stakla, keramike, kosti, jantara, bronce, željeza, zlata.

Završeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na ukupno pedeset i dvije keramičke uljanice.

Konzervatorsko-restauratorski radovi započeli su uklanjanjem zemlje, opreznim pranjem pod tekućom vodom uz pomoć finih četkica i alata. S obzirom na vrlo masnu zemlju, površina keramike dodatno je očišćena i 20% solnom kiselinom uz ispiranje tekućom vodom. Fragmenti su potom konsolidirani otopinom Mowilitha u acetonu. Uslijedilo je spajanje fragmenata, rekonstruiranje nedostajućih dijelova i nijansiranje. Od pedeset i dvije uljanice, 20 je bilo potpuno sačuvano, 25 ih je ponovno spojeno i rekonstruirano, dok ih je 7 djelomično rekonstruirano. Svi predmeti fotografirani su prije i poslije radova, te je izrađena pisana i foto dokumentacija.

Tragovi gorenja zamijećeni su na pojedinim uljanicama. Kako bi se preciznije odredio sastav organskog goriva korištenog za iluminaciju, pougljenjeni ostaci podvrgnut će se biomolekularnoj analizi. Vidljivi organski ostaci s odabranih uljanica bit će analizirani s Py-GC-MS (piroliza- plinska kromatografija s masenom sprektrometrijom) u Laboratoriju HERCULES u Portugalu, specijaliziranom za proučavanje, zaštitu i valorizaciju kulturne baštine.

Monika Petrović

viša konzervatorica-restauratorica / prof. likovne umjetnosti
Arheološki muzej Istre, Konzervatorsko-restauratorski odjel
monika5pet@gmail.com

Konzervatorsko-restauratorski radovi na kvadratnoj staklenoj boci – HYDRIJA

U ovom tekstu opisan je konzervatorsko-restauratorski postupak na antičkom staklenom predmetu. Staklena kvadratna boca bila je izložena u stalnom postavu Arheološkog muzeja Istre od samih početaka 1970-ih godina. S vremenom je stara nadogradnja izrađena od poliestera promijenila boju, a ljepilo je izgubilo elastičnost te se predmet razdvojio. Uslijedilo je čišćenje ulomaka te ponovno spajanje predmeta.

Marija Rajić

konzervatorica-restauratorica / mag. art.
vanjska suradnica Gradskog muzeja Varaždin
marerajic@gmail.com

Mentorica: doc. dr. art. **Kristina Kojan Goluža**

Komentorice: dr. sc. **Lucijana Leoni**, dr. art. **Iris Lobaš Kukavičić**

Konzervatorsko-restauratorski zahvat na vrtnoj skulpturi od terakote

Poster predstavlja konzervatorsko-restauratorske postupke na vrtnoj skulpturi od terakote. Poster je dio diplomskog rada s Odjela za umjetnost i restauraciju na Dubrovačkom sveučilištu pod mentorstvom doc. dr. art. Kristina Kojan Goluža.

Na posteru je prikazan konzervatorsko-restauratorski zahvat dekorativne skulpture od terakote čija je namjena uređenje vanjskog prostora kuće ili vrta. Predstavlja vinogradara u jednostavnoj tradicijskoj odjeći s elementima i ukrasima vinove loze. Skulptura je početkom 20. stoljeća pomorskim putem stigla iz Italije u Dubrovnik.

Današnja globalna svijest uglavnom prepoznaje konzervatorsko-restauratorsku disciplinu kao isključivo vezanu uz najvrjednije objekte i artefakte od opće svjetske kulturne važnosti, međutim kroz neke primjere, kao što je ovaj, pokazano je da to ne mora uvijek biti tako. Ona je obrtnički rad, možda čak i serijski model, ali ipak restauratorski rad na njoj potpuno je opravdan. Ona predstavljaju veliku sentimentalnu vrijednost obitelji koja je posjeduje kroz više generacija. Želja vlasnice, investitorice, da se skulptura restaurira zapravo omogućuje prenošenje i očuvanje ovog predmeta novim generacijama. Time ozbiljno zalazi u sferu povijesnog značaja te sasvim opravdano nalazi svoje mjesto u području konzervatorsko-restauratorske discipline, a uloga konzervatora-restauratora je ta da prepozna i da se bori protiv svih uzroka propadanja, te da sačuva strukturalni identitet predmeta i njegovu dokumentarnu vrijednost poštujući sva etička pravila struke.

Drugi važan aspekt vezan uz ovaj predmet je njegova izvorna namjena kao vrtne ukrasne skulpture, a time i želja vlasnice da u budućnosti tako ostane i da se vrati na njezino prvobitno mjesto. Da bi se ispoštovala zadane smjernice konzervatorsko-restauratorske discipline bio je nužan kompromis te lagani odmak od uobičajenih procesa i uobičajeno korištenih materijala u restauraciji artefakata napravljenih od gline, što se prvenstveno odnosi na ambijent i prostor u kojem je postavljena skulptura.

Zbog vanjskih atmosferskih čimbenika i svakodnevnoj izloženosti predmeta svim uvjetima kao što su kiša, vjetar, biološki nametnici, onečišćenja zraka itd., izbor materijala bio je prilično izmijenjen u odnosu na restauraciju keramičkih predmeta koji su izloženi u muzejskim zbirka ili zatvorenim prostorima u dobro kontroliranim uvjetima. Zbog toga je svaki materijal koji se koristio u ovom postupku restauracije i rekonstrukcije morao zadovoljiti sve navedene uvjete. Moglo bi se reći da se po prvi put na Sveučilištu u Dubrovniku na Odsjeku restauracije i konzervacije keramike, eksperimentalno posegnulo za novim postupcima i materijalima u restauraciji tog zemljanog materijala.

Na kraju, ova je skulptura, zbog svoje specifičnosti i emotivne važnosti za vlasnika, postala predmetom eksperimentalnog zahvata konzervatorsko-restauratorske discipline. Indirektno, doprinijela je istražnom polju nekih novih, drugačijih mogućnosti unutar same discipline kojoj sama disciplina neprestano i teži.

Daniela Ratkajec

viša konzervatorica-restauratorica / profesorica likovne kulture
Hrvatski restauratorski zavod, Odsjek za papir i kožu
dratkajec@hrz.hr

Iskustva i saznanja u radu na japanskim ukiyo-e drvorezima iz Gradskog muzeja Varaždin

Poster obuhvaća prezentaciju konzervatorsko-restauratorskih radova izvedenih na dva japanska ukiyo-e drvoreza iz Edo razdoblja (1600. - 1867.). Radi se o djelima: „Ljubavnici“ Kitagawe Utamara, te „Tsuki / Mjesec“ čiji je autor Suzuki Harunobu. Karakterističan problem koji se povezuje s ukiyo-e drvorezima odnosi se na izrazitu osjetljivost direktnom izlaganju izvoru svjetlosti. Spomenuta oštećenja izrazito su vidljiva jer dolazi do promjena na originalnim bojama, a ponekad i do njihovog potpunog blijedenja.

Drugi učestali problem predstavljaju razne vrste neprimjerenih (kiselih) podloga na kojima se drvorezi zatiču podlijepljeni različitim ljepilima ili samoljepivim trakama. Podloge su najčešće od industrijski proizvedenih kartona i ljepenki, a zbog specifičnog sastava i oksidacijskih procesa materijala postaju kisele. Kiseline koje sa takvih podloga migriraju u papirnati nosilac umjetnine uzrokuju višestruka oštećenja papira kao i otisnutih slojeva drvoreza - što može dovesti do izrazitog narušavanja stabilnosti ukiyo-e otisaka te u krajnjem slučaju i do izrazite dezintegracije izvornog otiska. Zato je važno da se primat daje integritetu predmeta te da se konzervatorsko-restauratorski postupci usklađuju i biraju prema njegovim ograničenjima, kako se ne bi dodatno oslabila njegova svojstva.

Sanja Serhatlić

docentica / konzervator-restaurator savjetnik
Sveučilište u Dubrovniku, Odjel za umjetnost i restauraciju
sanja.serhatlic@unidu.hr

Marta Kotlar, doc. art.

Joško Bogdanović, doc. art.

Mali husarski štit – Tarča

Poster prikazuje detaljne istražne radove na Husarskoj tarči iz Muzeja grada Splita, raritetnom primjerku obrambenog oružja datiranog u 16. stoljeće, na temelju kojih su provedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvati. Tarča husarska manji je štit čiji naziv „tarča – targum“ dolazi od arapskog dardy, što znači mali štit, starofrancuski targe, od staronordijskog targa, protogermanskog targo što je u srednjem vijeku opća oznaka za konjanički štit.

Tarča iz Muzeja grada Splita izrađena je od polikromirane, puncirane kože na drvenom nosiocu s umecima od metala i svakom se pojedinom materijalu na predmetu pristupilo odvojeno s posebnom pažnjom i stručnošću. Svi materijali bili su degradirani biološkim, kemijskim i fizikalnim uzročnicima. Biološka aktivnost bila je izrazito vidljiva na drvu i na koži dok su metalni dijelovi bili prekriveni aktivnim, kemijskim produktima korozije.

Provedene istražne radnje pomogle su pri donošenju zaključaka o vrstama oštećenja, uzročnicima, fizikalnim, biološkim i kemijskim promjenama koje je trebalo uzeti u obzir, osobito ako znamo da se radi o polimateričnom predmetu te da je svaka nestabilnost jednog od materijala u uzročno-posljedičnom odnosu s drugim. S obzirom na sve navedeno, interdisciplinarna suradnja institucija i više stručnjaka iz različitih područja konzervatorsko-restauratorske struke bila je od krucijalne važnosti za kvalitetnu realizaciju ovog projekta.

Cilj istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih tretmana, uz primarno ojačavanje narušene strukture te boljeg razumijevanja tehnologije izvedbe, bilo je i poboljšanje estetskog dojma prilikom izlaganja Tarče husarske. Rezultat nije izostao, a Tarča je ponovno zasjala u svom punom sjaju.

Maja Sučević Miklin

mentorica / konzervatorica-restauratorica umjetnina

Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu, Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina

maja.sucevicmiklin@gmail.com

Ana Marija Musić

jakiana.maria@gmail.com

Bernarda Božinović

bernarda.bozinovic@gmail.com

Karla Borenić

kborenic@gmail.com

Klara Kundich

klarakundich99@gmail.com

Lara Cizel

lara.cizel@gmail.com

Lucija Vukman

lucija.vukman12@gmail.com

studentice Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina

Kopije i rekonstrukcije u nastavi Odsjeka za konzerviranje i restauriranje umjetnina u Zagrebu

Poster će prikazati primjere kopija štafelajnih slika i rekonstrukcija slikanog sloja/oslika koji služe kao „obrazovni alat“, a izvode se u sklopu kolegija Slikanje 4 na Odsjeku za konzerviranje i restauriranje umjetnina na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu.

Koju važnost ima kopiranje slika u obrazovanju konzervatora-restauratora? Kopiranje slika složen je proces ako ne uključuje samo kopiranje vizualnih, već i tehnoloških i tehničkih aspekata izvornih slojeva slike. Tada kopist mora biti ne samo iskusan slikar da bi ponovio ono što vidi, nego i znati što se krije ispod površinskog sloja, tehnologiju slikanja i metode slikanja pojedinog slikara, kao i točne materijale koje je slikar koristio. Za vjernu kopiju i lakši proces kopiranja potrebno je imati pristup svim tim informacijama, što ponekad nije moguće dobiti ili do njih lako doći.

Ali što ako se potrebne informacije mogu dobiti kroz konzervatorsko-restauratorski proces i koristiti u procesu kopiranja? Ta se ideja u praksi provodi na četvrtoj godini studija Odsjeka za konzerviranje i restauriranje umjetnina gdje studenti izrađuju vjerne kopije štafelajnih slika čije izvornike pod mentorstvom restauriraju. Tijekom procesa konzerviranje-restauriranja dobivaju potrebne i bitne informacije za kasniju izradu vjerne vizualne, tehnološke i tehničke kopije.

Proces kopiranja zatim se koristi kao edukativno sredstvo jer učenici dobivaju priliku izraditi kopiju sa svim aspektima izvorne slike. Kroz kopiranje svih slojeva slike studenti prolaze kroz različite slikarske metode i materijale, praktično primjenjuju znanja iz teorije boja, uče razliku između izvornih i degradiranih tehnoloških slojeva te vježbaju manualne vještine, što kopiranje čini složenim, ali iznad svega cjelovitim obrazovnim procesom koji je dobar temelj za njihovu buduću restauratorsku praksu.

Mihael Štengl

asistent / mag. art.

Sveučilište u Dubrovniku / Odjel za umjetnost i restauraciju

mihael.stengl@unidu.hr

Rezbarenje dva nedostajuća *putta* s naslonjača iz privatne zbirke

Među doniranim predmetima koje je Društvo prijatelja dubrovačke starine dobilo od obitelji Svilocossi-Burger bio je i naslonjač koji je godinama krasio salon barokne palače u Dubrovniku. Vlasnici su tvrdili da ga je izradio poznati venecijanski umjetnik Andrea Brustolon. U drugoj polovici 20. stoljeća, s njega su ukradeni skulpturalno ornamentirani nasloni za ruke. U tom periodu izvedena je i prva obnova naslona za ruke, međutim, samo u osnovnim formama i bez skulpturalnog dijela.

U radu su prikazani izazovi do kojih je došlo prilikom rekonstruiranja nedostajućih *putta*; dobivanje forme i dimenzija preračunavanjem mjera s fotografija, istraživanje ornamentike, izrada glinenog modela, izrada rekonstrukcije *putta* rezbarenjem te sama montaža na naslone za ruke. Najveći izazov predstavljalo je definiranje dimenzija skulpture koje su izvučene preko dvije postojeće fotografije izvornog stanja naslonjača. Isto tako i oblikovanje ornamentike s vanjske strane, jer ti dijelovi nisu vidljivi na fotografijama.

Ključne riječi: naslonjač, rezbarenje, *putto*, glineni model, rekonstrukcija

Maša Vuković Biruš

viša konzervatorica-restauratorica

Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za restauriranje arheoloških nalaza

mbvukovic@hrz.hr

Lea Milančec

konzervatorica-restauratorica

Artura, obrt za konzervaciju i restauraciju

lea.blazeka@gmail.com

Restauriranje nakon restauriranja željeznodobnih keramičkih posuda

Početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća, istraživanjima željeznodobnog nališta Gmajna-Goričan, Muzej Međimurja Čakovec došao je u posjed vrijednih nalaza. Između ostalih tu su se našle velike i zanimljive keramičke urne. Sa željom da se pokažu publici, urne su restaurirane, bez postojeće restauratorske radionice, kako se tada najbolje znalo i moglo.

U želji ponovnog izlaganja u stalnom postavu prapovijesne zbirke, a zbog stanja predmeta, bilo je neophodno ponoviti postupak konzerviranja i restauriranja.

Izlaganjem predstavljamo proces tih ponovljenih konzervatorsko-restauratorskih radova na dvije urne. Od zahtjevnog čišćenja i uklanjanja starih materijala, preko konsolidacije materijala koji do tada nije bio konsolidiran, ponovnog spajanja ulomaka do integracije i retuša. Kroz ovo iskustvo utvrdile smo koji su materijali i postupci štetni za keramičke materijale, a koristili su se u prošlosti. Usporedbom materijala korištenih u 80-im godinama i danas može se vidjeti velika razlika i ono što nam donose istraživanja novih materijala i postupaka te razvoj struke.

Lista sudionika

1. Alan Andreis	Crescat d.o.o. Zagreb alan@crescat.hr
2. Igor Baksa	Umjetnička organizacija Dramska produkcija Kaleidoskop, Zagreb igoorbaksa@gmail.com
3. Majda Begić Jarić	Hrvatski restauratorski zavod, Odsjek za papir i kožu, Zagreb mbegic@hrz.hr
4. Venija Bobnjarić-Vučković	Hrvatski restauratorski zavod, Restauratorski odjel u Ludbregu vvuckovic@hrz.hr
5. Jelena Bogdanović	Knjižnica Građevinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu jelena.bogdanovic@grad.unizg.hr
6. Miran Bojanić Morandini	Gradski muzej Varaždin ravnatelj@gmv.hr
7. Karla Borenić	Studentica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu kborenic@gmail.com
8. Ana Božičević	Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu bozicevic.ana@gmail.com
9. Bernarda Božinović	Studentica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu bernarda.bozinovic@gmail.com
10. Nera Brumen	Studentica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu
11. Lara Cizel	Studentica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu lara.cizel@gmail.com
12. Vladan Desnica	Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu vdesnica@irb.hr
13. Andrea Dugandžić	Arheološki muzej Istre, Pula andreasardoz@yahoo.co.uk
14. Lucia Emanuele	Sveučilište u Dubrovniku, Odjel za umjetnost i restauraciju lucia.emanuele@unidu.hr
15. Ira Fabrio	Technischen Museum Wien mit Österreichischer Mediathek, Beč fabriora@gmail.com
16. Iva Galijan	Studentica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu
17. Barbara Horvat Kavazović	Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu barbie.horvat@gmail.com
18. Elizabeta Igrec	Gradski muzej Varaždin elizabeta.igrec@gmv.hr

19. Sandra Juranić	Hrvatski restauratorski zavod, Odsjek za papir i kožu, Zagreb sjuranic@hrz.hr
20. Dragica Krstić	Hrvatska grupa Međunarodnoga instituta za restauriranje povijesnih i umjetničkih djela, Zagreb krdrag10@gmail.com
21. Albina Kržič	Samozaposlena u kulturi, Slovenija albina.krzic@gmail.com
22. Klara Kundich	Studentica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu klarakundich99@gmail.com
23. Frederik Levarda	Javna ustanova „Nacionalni park Krka“, Šibenik frederik.levarda@npk.hr
24. Petra Marincel	Gradski muzej Varaždin petra.marincel@gmv.hr
25. Velimir Mikac	Freelancer, Zagreb morserabile@gmail.com
26. Lea Milančec	Artura, obrt za konzervaciju i restauraciju, Zaprešić lea.blazeka@gmail.com
27. Jurica Milinković	Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za štafelajno slikarstvo, Zagreb jmilinkovic@hrz.hr
28. Lucija Močnik Ramovš	University of Ljubljana, Academy of Fine Arts and Design lucija.mocnikramovs@aluo.uni-lj.si
29. Karlo Mrkša	Hrvatsko narodno kazalište u Varaždinu mrksakarlo@gmail.com
30. Ana Marija Musić	Studentica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu jakiana.maria@gmail.com
31. Kristijan Nakić	Prirodoslovno-matematički fakultet u Splitu nakic.kristian@gmail.com
32. Dijana Nazor Čorda	Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb dncorda@hrz.hr
33. Petar Nevžala	Gradski muzej Varaždin petar.nevzala@gmv.hr
34. Elena Perković Gjurašin	Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za restauriranje arheoloških nalaza, Zagreb epgjurasin@hrz.hr
35. Jelena Petković	Gradski muzej Varaždin jelena.petkovic@gmv.hr
36. Monika Petrović	Arheološki muzej Istre, Pula monika5pet@gmail.com

37. Slobodan Radić	Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za štafelajno slikarstvo, Zagreb sradic@hrz.hr
38. Kali Radojlović	Studentica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu
39. Marija Rajić	Vanjska suradnica GMV-a marerajic@gmail.com
40. Jelena Rančić	Gradski muzej Varaždin jelena.rancic@gmv.hr
41. Daniela Ratkajec	Hrvatski restauratorski zavod, Odsjek za papir i kožu, Zagreb dratkajec@hrz.hr
42. Marija Reberski	Restauriranje Reberski, Zagreb zmayareb@gmail.com
43. Siniša Reberski	Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu sinareb@gmail.com
44. Sanja Serhatlić	Sveučilište u Dubrovniku sanja.serhatlic@unidu.hr
45. Jurij Soklič	dipl. arheolog, Ljubljana jurij.soklic@gmail.com
46. Vjekoslava Sošić Žuža	Arheološki muzej Istre, Pula sosicava@gmail.com
47. Maja Sučević Miklin	Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu maja.sucevicmiklin@gmail.com
48. Daša Suhić Hižak	Gradski muzej Varaždin dasa.suhic@gmv.hr
49. Alma Šarić	Studentica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu
50. Sanja Šeparović	Altmont d.o.o., Zagreb sanja.separovic@me.com
51. Antun Škrlec	Student Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu
52. Mihael Štengl	Sveučilište u Dubrovniku, Odjel za umjetnost i restauraciju mihael.stengl@unidu.hr
53. Tamara Ukrainčik	Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu tamaraukraincik@yahoo.com
54. Katarina Urem	Muzej grada Šibenika katarina.urem@muzej-sibenik.hr
55. Lucija Vukman	Studentica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu lucija.vukman12@gmail.com
56. Maša Vuković Biruš	Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za restauriranje arheoloških nalaza, Zagreb mbvukovic@hrz.hr

BILJEŠKE

TKAR

IMPRESUM

Nakladnik: Gradski muzej Varaždin

Za nakladnika: Miran Bojanić Morandini

Urednica: Petra Marincel

Korektura: Petra Marincel

Vizualni identitet festivala, grafički izgled i priprema:
Vjeran Kostović – Contrast design studio

Tisak: FRONTA IMPRESS

Naklada: 70 primjeraka

Festival je organiziran uz potporu Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske i Grada Varaždina.

